

УДК [314.748 : 339.727.22+ 339.56.055]

Л. А. УКРАЇНЕЦЬ

Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЛЬ МІГРАЦІЇ У ФОРМУВАННІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ КИТАЮ З КРАЇНАМИ ЄВРОПИ

У статті досліджуються ключові чинники та тенденції міжнародної міграції з Китаю до країн Європи і аналізується її вплив на торговельні та інвестиційні потоки між Китаєм та основними країнами-партнерами. Виокремлено взаємозв'язки між зовнішньою торгівлю, прямими іноземними інвестиціями та міграційними потоками і оцінено роль китайської діаспори та трудової міграції у розвитку зовнішньоекономічних зв'язків між країнами, на основі чого зроблено висновок про необхідність врахування стимулюючого впливу міграції на міжнародну торгівлю та інвестиції при формуванні зовнішньоекономічної політики держави.

Ключові слова: міжнародна міграція, зовнішня торгівля, прямі іноземні інвестиції, Китай.

L. A. UKRAINETZ

Ivan Franko National University of L'viv

THE ROLE OF MIGRATION IN SHAPING CHINA'S INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS WITH EUROPE

This article explores the key factors and trends in international migration from China to Europe and analyzes its impact on trade and investment flows between China and major European partners. Author determines the relationship between foreign trade, foreign direct investment and migration flows and assesses the significance of the Chinese communities and migrants in the development of foreign economic relations between countries. Analysis allows us to make several important conclusions. First, migration policy and labor market regulation should be adapted to the changing patterns of migration flows from China and focused primarily on attracting qualified specialists and development of internal business networks that stimulate the growth of trade and foreign direct investment from China. Second, because Chinese workers tend to concentrate in certain places, a number of measures has to be taken at the local level to stimulate investment and economic development on the one hand, and to prevent the growth of social tension, on the other hand. Third, given the fact that the existence of ethnic communities promotes foreign investment, encouraging cooperation with these communities promotes international economic activity in general.

Keywords: international migration, foreign trade, foreign direct investment, China.

Вступ

Достатньо відомим є той факт, що протягом останніх тридцяти років мігранти з Китаю суттєво посприяли успішному розвитку економіки своєї батьківщини, особливо під час першої стадії лібералізації зовнішньоекономічних зв'язків. Вони стали вагомим джерелом притоку до Китаю прямих іноземних інвестицій, управлінських ноу-хау, інформації про іноземні ринки [1]. Внесок китайської діаспори в економічний розвиток країн Південно-Східної Азії також вивчався досить ґрунтовно і було зроблено висновок, що транскордонний бізнес та підприємницькі мережі китайських мігрантів стали одним з найбільш важливих чинників розвитку процесів регіональної економічної інтеграції у Південно-Східній Азії [2, 3]. Але залишається не до кінця з'ясованим питання, чи китайська діаспора та потоки мігрантів з Китаю сприяють розвитку міжнародної торгівлі та прямого іноземного інвестування між Китаєм та країнами-реципієнтами мігрантів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Згідно з неокласичними теоріями зовнішньої торгівлі, торговельні і міграційні потоки є взаємозамінними, так само, як і інвестиційні і міграційні потоки. З одного боку, зовнішня торгівля призводить до вирівнювання ціни на фактори виробництва, а отже, знижує стимули для мобільності факторів. З іншого боку, переміщення факторів зменшує різницю в їх ціні, а отже, зменшується й діапазон для торгівлі. З цієї самої точки зору, капітал, як очікується, перетікає туди, де робоча сила, яка інтенсивно використовується у виробництві, є в надлишку, а робітники, за інших рівних умов, бажають надавати свої послуги за максимально можливою заробітну плату. Таким чином, міграція та іноземне інвестування – це два взаємозамінні способи, які дозволяють сполучити працівників та роботодавців з різних країн. Якщо ж ми розглядаємо окремо взятую країну, то потоки мігрантів та потоки інвестицій рухатимуться у протилежному напрямку (наприклад, відбуватиметься приплив мігрантів і відтік прямих іноземних інвестицій, або навпаки). Однак неокласичний підхід не враховує можливість того, що міграція може сприяти розвитку торгівлі і прямого іноземного інвестування за рахунок зниження двосторонніх трансакційних видатків, як наголошується у новітніх дослідженнях міграційних потоків [4].

У багатьох дослідженнях міжнародних економічних процесів наголошується, що обсяги міжнародної торгівлі, прямих іноземних інвестицій (ПІІ) та міграційних потоків на протязі останніх десятиліть різко зросли. Зв'язок між цими формами міжнародних економічних відносин описується, як взаємодоповнюючий, а не взаємозамінний [4], іншими словами, міграційні потоки і потоки ПІІ рухаються в одному напрямку [5]. Дослідження, що фокусуються на взаємодоповнюючих зв'язках між міграцією та ПІІ

(тобто на впливі імміграції на притік іноземних інвестицій в країну походження мігрантів), базуються на ефекті концентрації та розбудови мереж. Враховуючи те, що мігранти стають частиною робочої сили країни – реципієнта, вони, з одного боку, слугують джерелом інформації про свою батьківщину (наприклад, про якість її робочої сили та інституції), а з іншого боку, розвивають бізнес-мережі, які сприяють економічним трансакціям між країною – донором мігрантів і країною-реципієнтом.

Сучасні дослідження доводять, що міграція спрощує розвиток соціальних та ділових мереж, які полегшують обмін між країнами походження і країнами призначення за допомогою інформації та супутніх послуг. Спільноти мігрантів визнано важливим чинником подолання деяких перешкод у міжнародній торгівлі – таких як відсутність відповідної інформації про торговельні можливості, нестача даних про експортні ринки, недосконале правове середовище контролю за виконанням контракту тощо [6]. Було визначено два способи, якими ділові та соціальні мережі загалом, і мережі етнічних китайців зокрема, сприяють розвитку міжнародної торгівлі та інвестицій. По-перше, через мережі китайських мігрантів краще поширюється інформація завдяки формальним та неформальним зв'язкам. У випадку міжнародної торгівлі, поширення інформації допомагає налагодити контакти між покупцем і продавцем, а у випадку ПІІ, сприяє визначенню потенційних можливостей для інвестування. Мігранти можуть виступати в ролі посередників завдяки знанню мови, уподобань місцевих споживачів, ділової практики, структури ринку та законодавства своєї рідної країни. По-друге, ділові мережі мігрантів, як показує практика, можуть допомагати відслідковувати виконання контракту і не допускати його порушення [7].

Багато емпіричних досліджень показували, як міграція впливає на ріст торговельних та інвестиційних зв'язків між країною – донором та країною – реципієнтом. Так у дослідженні Д.Бена [8] було доведено, що зростання кількості мігрантів на 1% сприяє зростанню торгівлі між країною їх перебування і країною походження на 0,09%. Подібні дослідження у галузі ПІІ доводять, що зростання кількості мігрантів на 1% збільшує інвестиції з країни перебування у країну походження на 0,15%. Ціла низка досліджень показали існування позитивного зв'язку між міграцією та міжнародною торгівлею [8, 9] і між міграцією та іноземним інвестуванням [10, 11]. Аналогічні результати продемонстровані у роботах, присвячених конкретно міграції з Китаю [6, 7].

Спільним результатом останніх досліджень є те, що мережа мігрантів у приймаючій країні сприяє зростанню інвестицій з країни походження за рахунок удосконалення передачі інформації та посилення контролю за виконанням контрактів [11, 12]. Так, у дослідженні Г.Фода [12] доводиться, що ефект від притоку мігрантів не завжди помітний одразу і в короткостроковому періоді зв'язок між імміграцією та притоком ПІІ може бути навіть негативним. Але через кілька років позитивний ефект від імміграції стає помітним і досить значним. З точки зору приймаючої країни, міграція посилює ефект компліментарності, особливо, якщо мова йде про кваліфікованих мігрантів. Існування великої спільноти мігрантів може сприяти відкриттю міжнародних шкіл, що робить дану місцевість привабливою для іноземних компаній.

Емпіричні дослідження також доводять, що транскордонні етнічні мережі, які створюються мігрантами, є для деяких країн визначальним чинником успіху їх міжнародної ділової діяльності. Так, до прикладу, мігранти з Індії, які працюють в Кремнієвій долині, сприяли розвитку експортоорієнтованої ІТ-індустрії в Індії завдяки налагодженню ділових мереж та покращанню репутації індійських працівників ІТ-сфери [13]. Інше дослідження взаємозв'язків між міграцією та ПІІ чотирьох європейських країн – Німеччини, Італії, Франції та Великої Британії – продемонструвало, що приплив мігрантів вагомо впливає на зростання ПІІ до країн, що розвиваються.

Мета даної роботи – дослідити ключові чинники та тенденції міжнародної міграції з Китаю до країн Європи і проаналізувати її вплив на торговельні та інвестиційні потоки між Китаєм та основними країнами-партнерами. Основним завданням є дослідити можливі взаємозв'язки між зовнішньою торгівлею, ПІІ та міграційними потоками і оцінити роль китайської діаспори та трудової міграції у сприянні розвитку зовнішньоекономічних зв'язків між країнами.

Виклад основного матеріалу дослідження

Протягом останніх 30 років Китай став важливою частиною світової спільноти. На кінець 2013 року загальний обсяг міжнародної торгівлі Китаю сягнув 4,16 трлн дол., що зробило Китай найбільшим експортером і другим імпортером в світі. Протягом останнього десятиліття міжнародна торгівля Китаю зростала за рахунок доручення країни до СОТ, хоча після глобальної кризи 2008 року темпи зростання експорту сповільнились – особливо до країн – членів ЄС. Китай також став однією з найважливіших країн – реципієнтів інвестицій від ТНК. Обсяг сукупних прямих іноземних інвестицій (ПІІ), отриманих Китаєм, склав 1,34 трлн дол.; серед країн, що розвиваються, Китай найбільший реципієнт інвестицій. А після 2000 року Китай став також важливим джерелом капіталу. У 2013 р. потік прямих закордонних інвестицій (ПЗІ) з Китаю склав 101 млрд. дол., а сукупні ПЗІ Китаю досягли 554 млрд дол. – тобто, майже половина від отриманих сукупних ПІІ [14].

52% зовнішньоторговельних потоків і 71% ПЗІ Китаю припадає на країни Азії. На Південну та Північну Америку припадає 20% загального імпорту та експорту Китаю, на Європу – 19%. Сукупні ПЗІ Китаю в Північній та Південній Америці сягнули 89 млрд. дол., а в Європі – 33 млрд. дол. (тобто 16 і 6% відповідно).

Залучення економіки Китаю до світового господарства позначилось не лише на інтенсифікації торговельних та інвестиційних потоків, але і на міграції. У табл. 1 наведено дані, як змінювалась позиція Китаю у системі глобальної міграції протягом останніх 33 років. Темпи зростання міграції з Китаю були значними, хоч і не настільки, як темпи зростання зовнішньої торгівлі та інвестицій. Згідно з даними Департаменту з економічних і соціальних питань ООН кількість емігрантів з Китаю протягом 30 років подвоїлась – з 4,3 млн у 1990 р. до 8,4 млн у 2010 р., а у 2013 р. їх кількість склала вже 9,3 млн осіб. З іншого боку, за даними Комісії Тайваню зі справ співвітчизників закордоном станом на 2013 р. за межами Китаю, Гонконгу і Тайваню перебувало 41,35 млн. китайців [15]. Методологія обліку мігрантів, як і саме визначення міграції, яке застосовується у Тайвані, значно відрізняється від методології ООН.

Протягом останніх 30 років міграція з Китаю пришвидшилась, оскільки кількість китайських мігрантів протягом 1990–2000 рр. зросла на 37,7%, а протягом 2000–2010 – уже на 44%. Частка Європи у загальному розподілі китайських мігрантів зросла за 30 років – від 5,5% усіх китайських мігрантів у 1990 р. до 10,5% у 2010 році. Але протягом останніх трьох років частка Європи дещо зменшилась (10,05% у 2013 р.), хоча абсолютна кількість мігрантів продовжує збільшуватись. Найбільший приріст спостерігався у Північній Європі – там кількість мігрантів з Китаю збільшилась на 147% між 1990 і 2000 р. і на 138% між 2000 і 2010 рр. Це є результатом посиленої міграції китайців до Великої Британії.

Таблиця 1

Міграція з Китаю, 1990–2013 рр.

Напрямок міграції	Кількість мігрантів і розподіл по регіонам								Зміна у % за 10 років	
	1990	%	2000	%	2010	%	2013	%	1990-2000	2000-2010
Світ	4252389	100,00	5854387	100,00	8432427	100,00	9344919	100,00	37,67	44,04
Розвинені країни	1267042	29,80	2451968	41,88	4429960	52,53	5044033	53,98	93,52	80,67
Країни, що розвиваються	2985347	70,20	3402419	58,12	4002467	47,47	4300886	46,02	13,97	17,64
Африка	17319	0,41	41570	0,71	54568	0,65	62470	0,67	14003	31,27
Азія	3062115	72,01	3608324	61,63	4436736	52,62	4779763	51,15	17,84	22,96
Європа	234739	5,52	412229	7,04	886882	10,52	939630	10,05	75,61	115,14
Латинська Америка і Карибський регіон	49102	1,15	66599	1,14	85421	1,01	105059	1,12	35,63	28,26
Північна Америка	785099	18,46	1482641	25,33	2594324	30,77	2887002	30,89	88,85	74,98
Австралія і Океанія	104015	2,45	243024	4,15	374496	4,44	570995	6,12	133,64	54,10

Джерело: [16]

Статистичні дані Комісії Тайваню зі справ співвітчизників закордоном, хоч і відрізняються за абсолютними показниками, але підтверджують висновки, які можна зробити базуючись на показниках міграції, що надає ООН. Хоча Азія залишається найбільш важливим регіоном – реципієнтом, але темпи зростання міграції до Північної Америки та Європи є найвищими (рис. 1).

Загалом Європа прийняла 940 тис. китайський мігрантів [16]. Найбільшими країнами – реципієнтами стали Італія (185 тис. чол.), Іспанія (161 тис. чол.), Велика Британія (151 тис. чол.), Франція (93 тис. чол.) Німеччина (74 тис. чол.), та Нідерланди (63 тис. чол.). Найбільша кількість китайських мігрантів припадає на Південну Європу (38,6%), далі частки розподілились так: Західна Європа (29,3%), Північна Європа (23,8%) та Східна Європа (8,3%). Найбільш важливими країнами – реципієнтами у Східній Європі (не беручи до уваги Росію) стали: Угорщина, Чеська Республіка, Румунія, Польща, Болгарія. Водночас, частка Східної Європи у загальній кількості китайських мігрантів у Європі невинно зменшується – з 17% у 1990 році до 9,2% у 2010 році і 8,3% у 2013 р. Зменшилась також частка країн Західної Європи – якщо у 1990 р. на них припадало 37% усіх мігрантів з Китаю, то у 2013 р. лише 29%. Найбільш різко скоротилась частка Франції – з 17,8% у 1990 р. до 5,3% у 2010 р. З іншого боку, в результаті розвитку торговельних та інвестиційних зв'язків між Німеччиною та Китаєм, частка китайських мігрантів у Німеччині за аналогічний період подвоїлась – з 7,9% у 1990 р. до 15,3% у 2010 р. Але ще швидшими були і темпи падіння кількості мігрантів – до 2013 р. частка Німеччини скоротилась знову до 7,9%.

Найбільші темпи зростання кількості китайських мігрантів продемонструвала Північна Європа, частка якої зросла з 13,6 до 21,2% за період 1990–2010 рр. і продовжує зростати. Найбільшою країною – реципієнтом китайських мігрантів у цьому субрегіоні стала Велика Британія: темпи зростання кількості

мігрантів у ній становили 118% у 1990–2000 рр. і 126% у 2000–2010 рр. Значну частку мігрантів з Китаю до Великої Британії становлять студенти.

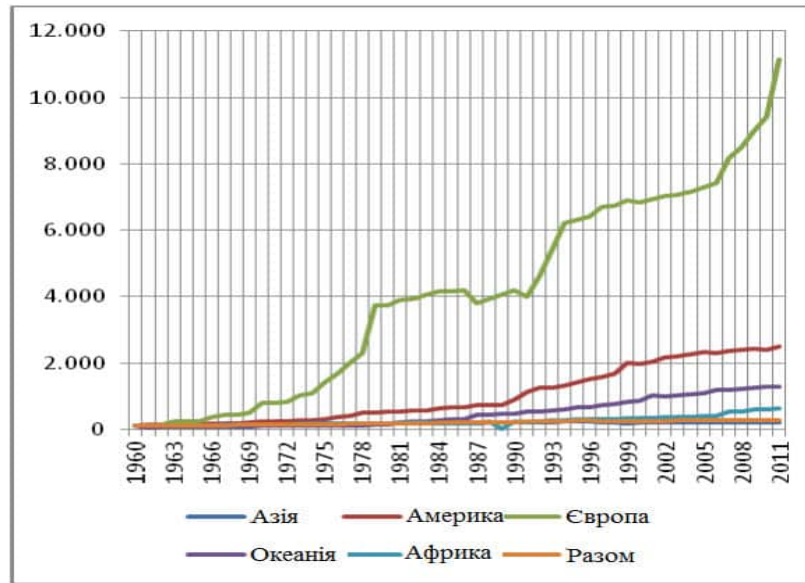

Рис. 1. Зміна напрямків потоків мігрантів з Китаю (індекс 1960 р. прийнято за 100), 1960–2011 рр.

Міграція з Китаю до Південної Європи також зростала швидкими темпами. Загальна кількість китайських мігрантів у цьому субрегіоні зросла на 258% протягом 2000-2010 рр., а частка субрегіону у загальній кількості китайських мігрантів в Європі зросла з 24,4 до 38,6%. Найшвидше кількість мігрантів зростала у найбільших економіках субрегіону – Італії та Іспанії. Загальна кількість мігрантів з Китаю у Іспанії протягом 20 років збільшилась у 50 раз – з 2800 до 144 000 осіб. Значна частка китайців у зазначених двох країнах – це підприємці та робітники, залучені до виробництва та торгівлі у сфері легкої промисловості (наприклад, у м. Прато).

Історично, міграція з Китаю до Європи розпочалась ще у XIX ст. – перша китайська спільнота виникла у Ліверпулі наприкінці 50-х рр. XIX ст. і складалась з вихідців з Тяньцзіню і Шанхаю [17]. Але до II Світової війни міграція з Китаю до Європи розвивалась досить повільними темпами. І лише з 60-х рр. XX ст. спостерігалось кілька хвиль китайських мігрантів до Європи (див. рис. 1) Протягом останніх 50 років середні темпи зростання китайської імміграції до країн Європи становили щорічно 7,9%, водночас аналогічний показник для світу загалом складає лише 1,7%. Як наслідок, кількість китайців, що проживають у Європі, збільшилась з 14 000 у 1960 р. до 1,32 млн у 2010 [15].

Перша хвиля міграції з Китаю до Європи розпочалась у 60-х рр. XX ст.; в цей період мігранти прибували з колишніх британських, французьких, голландських колоній як біженці. Окрім цього основного потоку, деяка кількість професійних кухарів з Китаю залучались до розбудови у Європі мереж китайської кухні. До 80-х рр. китайські мігранти зосередились у кількох європейських країнах, головну, у Великій Британії, Франції та Нідерландах. Їхня економічна діяльність обмежувалась специфічними етнічними нішами: ресторани китайської кухні, роздрібна торгівля етнічною продукцією, надання послуг в межах китайської діаспори. Мігранти першої хвилі сформували однорідну спільноту, оскільки більшість з них були некваліфікованими і походили або з сільських місцевостей провінцій Чжецзян і Гуаньдун, або з Гонконгу, Макао, Тайваню [17].

Друга хвиля розпочалась на початку 80-х рр., коли виникло кілька чинників, що стимулювали зростання міграції з Китаю. Насамперед, після того, як 1978 р. Ден Сяопін проголосив політику відкритих дверей, китайський уряд лібералізував еміграційне законодавство; до цього еміграція була заборонена. Сім'ї людей, що покинули країну, і мігранти, які повернулися у Китай, були реабілітовані і навіть отримали певні соціальні та економічні привілеї [18]. Родичі мігрантів отримали дозвіл покинути країну і возз'єднатись з сім'єю. Китайський уряд прийняв рішення уможливити виїзд з країни, щоб використати мігрантів для розвитку вітчизняної економіки як джерело капіталу та нових технологій, унаслідок чого міграція з Китаю до Європи зростала швидкими темпами, особливо так звана «ланцюгова міграція» з деяких китайських міст, які мали налагоджені зв'язки у Європі (до прикладу, Веньчжоу та Цинтянь провінції Чжецзян).

У 90-х рр. XX ст. виник новий тип мігрантів з Китаю – мігранти-підприємці, які не мали сімейних зв'язків з колишніми емігрантами, вже осілими у європейських країнах. Ці нові мігранти направлялись до країн Центральної та Східної Європи, приваблені безвізовим режимом між Китаєм та деякими з країн цього регіону, наприклад, з Угорщиною [19]. Унаслідок запровадження після 1992 р. більш жорсткого міграційного законодавства і боротьби з нелегальною міграцією в регіоні, ці мігранти переїздили з країни до

країни і через нелегальні мережі перебирались до Південної Європи, головно до Італії [20].

На сучасному етапі найбільш характерною рисою міграції з Китаю до Європи стало значне збільшення кількості кваліфікованих мігрантів – студентів у європейських університетів, вчених, технічних спеціалістів тощо. Китай лідирує за кількістю студентів, що навчаються закордоном. Основна країна, куди вони направляються на навчання – це США; туди потрапляє більше половини студентів з Китаю. У Європі найважливішими напрямками залишаються Велика Британія, Франція і Німеччина.

Відкривши свої ринки праці для іноземних спеціалістів і зробивши відповідні зміни у міграційному законодавстві, європейські країни пришвидшили надходження до них китайських кваліфікованих мігрантів, що може мати сприятливий вплив у посиленні економічної співпраці та культурного обміну між Китаєм та Європою. Приїзд висококваліфікованих професіоналів не лише призвів до росту економічної, наукової та технологічної співпраці, а й забезпечив «свіжу кров» у китайських діаспорах.

Внаслідок трансформації економічної системи Китаю і постійного економічного зростання, приватний сектор країни збільшився в рази, і водночас зросла кількість приватних підприємств. Через те, що малий і середній бізнес у Китаї довгий час оминала увага уряду – зокрема, у нього не було доступу до субсидій, пільгових кредитів чи інших видів державної підтримки – частина з таких компаній вийшли на зарубіжні ринки, щоб з одного боку, убезпечити своє підприємство, а з іншого, відкрити для себе нові можливості.

Зростання ПЗІ з Китаю призвело до нової хвилі мігрантів – менеджерів, офісних працівників, робітників та членів їх сімей. Хоча спільнота експатріантів з Китаю, особливо працівників державних підприємств, значно відрізняється від китайської діаспори і спільноти традиційних мігрантів, експатріанти з Китаю все рівно створюють додаткові зв'язки між китайцями у Європі та їхньою батьківщиною.

Отже, протягом останніх 50 років кількість етнічних китайців у Європі значно збільшилась. Нові хвилі мігрантів – підприємців, висококваліфікованих фахівців, менеджерів-експатріантів з китайських ТНК – доклалися до розвитку китайської спільноти у Європі. Це помітно впливає, з одного боку, на розвиток економічної співпраці між європейськими країнами та Китаєм, а з іншого боку, на міграційну політику європейських країн – реципієнтів.

Якщо порівняти показники обсягів ПЗІ та торгівлі з Китаєм і показники частки китайських мігрантів у окремих європейських країнах, чітко простежується прямий позитивний зв'язок. Чим більша частка китайських мігрантів припадає на ту чи іншу країну, тим більшим в цій країні є сукупний обсяг ПЗІ з Китаю (табл. 2). До десятки найбільших країн-реципієнтів, на які припадає 85% усіх китайських мігрантів у Європі, спрямовується майже 40% ПЗІ Китаю і 80% обсягів торгівлі.

Позитивний зв'язок між міграцією та інвестиціями виникає через те, що спільноти мігрантів роблять значний внесок у залучення китайського капіталу у сферу послуг та виробничі галузі. Такий зв'язок простежується у випадку Великої Британії, Німеччини, Швеції, Угорщини та Нідерландів. Водночас, найбільше ПЗІ Китаю спрямовується до Люксембургу (37% сукупних ПЗІ Китаю у Європі), хоча кількість китайських мігрантів у Люксембургу незначна – близько 0,01%. Але Люксембург, фінансовий центр зі сприятливою фіскальною системою, китайські компанії використовують як платформу для заснування холдингових компаній, а не для організації у цій країні виробничих чи сервісних підприємств. Ще кілька країн Європи – Франція, Італія, Іспанія та Австрія – хоча і приймають до себе значну частку китайських мігрантів, тим не менш, не отримують великих інвестицій з Китаю.

Таблиця 2

Найбільші реципієнти мігрантів з Китаю серед країн Європи і їх частка у ПЗІ та торгівлі з Китаєм, 2013

Країни	Кількість мігрантів		ПЗІ Китаю		Двостороння торгівля	
	Чол.	%	Сукупний обсяг (млрд дол. США)	%	Обсяг (млрд дол. США)	%
Італія	184911	19,68	0,22	1,42	38,78	6,98
Іспанія	161019	17,14	0,25	1,59	24,17	4,35
Велика Британія	151445	16,12	1,36	8,66	69,06	12,43
Франція	93269	9,93	0,24	1,53	46,57	8,38
Німеччина	74251	7,90	1,50	9,55	156,80	28,21
Нідерланди	62639	6,67	0,49	3,10	71,65	12,89
Швеція	28596	3,04	1,48	9,41	12,80	2,30
Австрія	15831	1,68	0,01	0,06	5,66	1,02
Угорщина	12010	1,28	0,5	3,18	7,69	1,38
Данія	11342	1,21	0,04	0,25	8,63	1,55
Разом	795313	84,65	5,7	38,75	383,39	79,49
Усього в Європі	939630	100,00	15,71	100,00	555,79	100,00

Складено на основі показників [16, 21, 14]

Останні дослідження щодо ПЗІ Китаю до Європи [22, 23] на основі бази даних Amadeus чітко відобразили кількість взаємозв'язків на корпоративному рівні між китайськими бізнес-спільнотами у Європі та інвесторами у Китаї. По-перше, існування етнічних підприємницьких мереж і їх міцні культурні зв'язки з країною походження створюють переваги місцезнаходження (location advantages, відповідно до OLI-підходу), особливо для малого та середнього бізнесу при їх входженні та провадженні діяльності на іноземному ринку. Якщо у країні висока концентрація китайських мігрантів, малі та середні підприємства частіше контактують зі своїми співвітчизниками закордоном, а це достатньо вагома перевага для цих підприємств, особливо, якщо вони входять на європейський ринок уперше.

Це також вірно і для новостворених ТНК, у яких ще немає внутріфирмової специфічної конкурентної переваги, необхідної для ефективного виходу на віддалені (у географічному, культурному та інституційному сенсі) ринки. Тому можливість розташувати свої представництва у бізнес-середовищі мігрантів-співвітчизників для таких невеликих ТНК може бути дуже привабливою. Поява підприємств-китайців в країні означає в недалекому майбутньому виникнення нового джерела ПЗІ.

В Центральній та Східній Європі китайські мігранти зосереджуються в окремих районах столиці (наприклад, промислові пояси восьмого і десятого адміністративних районів Будапешта), щоб мати доступ до комунікаційної і транспортної інфраструктури, з одного боку, і інформації та товарів з Китаю, з іншого боку. Аналіз показників щодо Угорщини з бази даних Amadeus доводить, що 97% підприємств, власниками яких є китайські громадяни, розташовані на території Будапешта. Для Румунії відповідний показник становить 89% підприємств, розташованих в Бухаресті; для Болгарії – 82% у Софії. Натомість китайські компанії у Західній Європі менше зосереджені у столицях. Так, лише 42% китайських підприємств розташовані у Лондоні, для Берліну цей показник ще нижчий. Таке розташування китайських компаній можна пояснити відмінностями у міграційному законодавстві та діловому середовищі європейських країн.

Висновки

Емпіричні дані та теоретичні моделі підтверджують, що потоки мігрантів з Китаю збільшилися протягом останніх десятиліть внаслідок поживлення торгівлі та іноземного інвестування. Сучасні мігранти з Китаю, на відміну від колишніх, – це підприємці чи кваліфіковані робітники. Підприємницька діяльність, як відомо, стимулює створення нових робочих місць, інноваційні процеси та економічне зростання. Окрім того, китайські мігранти-підприємці слугують джерелом надходження капіталу, інформації про ринки і ділові можливості, особливо для країн, що розвиваються. Прямі інвестиції приватних підприємців з Китаю, часто поєднані з міграційними потоками, стають все більш значущими навіть для розвинених країн. Водночас, більшість китайських мігрантів-підприємців ведуть діяльність у сферах з малою доданою вартістю і націлені на ринки дешевих товарів, що дозволяє сприймати їх як своєрідний різновид «демпінгу». Це в поєднанні з постійним зростанням китайських спільнот стало основною турботою в частині європейських країн-реципієнтів (Угорщина, Італія, Іспанія). Оскільки Україна з наростанням інтеграційних процесів може повторити шлях країн Центральної та Східної Європи, питання притоку китайських мігрантів стане актуальним у найближчий час.

На основі проведеного дослідження можна дійти кількох важливих висновків. По-перше, міграційна політика і регулювання ринку праці мають бути адаптовані до зміни структури міграційних потоків з Китаю і орієнтовані, перш за все, на залучення кваліфікованих спеціалістів і розвиток внутрішніх ділових мереж, які стимулюють зростання торгівлі та приплив прямих іноземних інвестицій з Китаю. По-друге, оскільки китайські мігранти мають тенденцію зосереджуватися в певних місцях, ряд заходів щодо стимулювання інвестицій і економічного розвитку, з одного боку, та недопущення зростання соціальної напруги, з іншого, має вживатися на рівні місцевих органів влади. Скупчення мігрантів з Китаю слід перетворювати на ефективні сервісні та промислові кластери з сильними зв'язками з місцевою економікою. По-третє, враховуючи той факт, що існування етнічних спільнот сприяє притоку іноземних інвестицій, заохочення співпраці з цими спільнотами стимулює міжнародну економічну діяльність загалом. Отже, заохочення міжнародного підприємництва стає важливим інструментом урядової політики, яка спрямована на збільшення ефективності міграційних процесів.

Література

1. Smart A., Hsu J.-Y. The Chinese diaspora, foreign investment and economic development in China. *The Review of International Affairs*. 2004. № 3. P. 544-566.
2. Zhuang G., Wang W. Migration and trade: the role of overseas Chinese in economic relations between China and Southeast Asia. *International Journal of China Studies*. 2010. № 1. P.174-193.
3. Zhang H., Van Den Bulcke D. Internationalisation of ethnic Chinese-owned Enterprises: A Network Approach. *The Globalisation of Chinese Business Firms*, ed. By Yeung, H. W. London: MacMillan, 2000. P.154–243.
4. Aubry A., Kugler M., Rapoport H. Migration, FDI and the Margins of Trade. Ph.D. Workshop 2012-2013, Bar-Ilan University. 117 p.
5. Kugler M., Rapoport H. International labour and capital flows: complements or substitutes. *Economics Letters*. 2007. № 94. P.155-162.

6. Rauch J., Trindade V. Ethnic Chinese Networks in International Trade. *Review of Economics and Statistics*. 2002. №84. P.116-130.
7. Tong S. Y. Ethnic Networks in FDI and the Impact of Institutional Development. *Review of Development Economics*. 2005. №9. P. 563-580.
8. Ben D. Migration, Trade and Investment. Staff Working Paper – Government of the Commonwealth of Australia, 2008. 74p.
9. Combes P.-P., Lafourcade M., Mayer T. The trade-creating effects of business and social networks: evidence from France. *Journal of International Economics*. 2005. № 66. P.1-29.
10. Buch C. M., Kleinert J., Toubal F. Where enterprises lead, people follow? Links between migration and FDI in Germany. *European Economic Review*. 2006. № 50. P.2017-2036.
11. Javorcik B. S. et.al. Network and Foreign Direct Investment/ B. S. Javorcik, Ç.Özden, M.Spatareanu. *Journal of Development Economics*. 2011. №94. P. 231–241.
12. Foad H. FDI and immigration: a regional analysis. *The Annals of Regional Science*. 2012. № 49. P.237-259.
13. Saxenian A. Local and global networks of immigrant professionals in Silicon Valley. A. Saxenian. San Francisco, CA, Public Policy Institute of California. 2002. 213 p.
14. Foreign direct investment// UNCTAD statistic. URL: http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sRF_ActivePath=p,5&sRF_Expanded=p,5
15. Overseas Community Affairs Statistics//Taiwan Overseas Community Affairs Council. URL: <http://www.ocac.gov.tw/OCAC/Eng/Pages/List.aspx?nodeid=414#>
16. International migrant stock by destination and origin// United Nations, Department of Economic and Social Affairs. URL: <http://esa.un.org/unmigration/TIMSO2013/migrantstocks2013.htm?msdo>
17. Christiansen F. Chinatown, Europe: An Exploration of Overseas Chinese Identity in the 1990s. F. Christiansen. London, New York, Routledge. 2003. 521 p.
18. Thunø M. Channels of Entry and Preferred Destinations: The Circumvention of Denmark by Chinese Immigrants. *International Migration*. 2003. № 41. P. 99-133.
19. Nyíri P. Chinese Migration to Eastern Europe. *International Migration*. 2003. № 41. P. 239-265.
20. Ceccagno A. New Chinese Migrants in Italy. *International Migration*. 2003. № 41. P. 187-213.
21. 2013 Statistical Bulletin of China's Outward Foreign Direct Investment. Ministry of Commerce People's Republic of China URL: <http://english.mofcom.gov.cn/article/statistic/foreigninvestment/>
22. Zhang H., Yang Z., Van Den Bulcke D. The European landscape of Chinese enterprises: An analysis of corporate and entrepreneurial firms and the role of the ethnic communities. Antwerp: Antwerp Management School, 2011. 173 p.
23. Zhang H., Yang Z., Van Den Bulcke D. Geographical Agglomeration of Indian and Chinese Multinationals in Europe: A Comparative Analysis. *Science Technology & Society*. 2012. №1. P.34–51.

Надійшла 02.11.2014; рецензент: д. е. н. Журба І. Є.